

ณ ปีที่ 30 หลัง 2519

6 ตุลาคมยังคงเป็นหนามยอกอกของสังคมไทย?

ธงชัย วินิจจะกุล

นับจากปี 2519 จนถึงขณะนี้ 2549 ความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 มีความเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา โดยพอแบ่งเป็นระยะโดยสรุปได้ดังนี้

ระยะที่หนึ่ง 2519 จนถึงประมาณ 2521 - 2524

หลังเหตุการณ์ใหม่ๆ ฝ่ายปราบปรามยินดีใน “ความสำเร็จ” ที่สามารถหยุดยั้งการแพร่ขยายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเมืองได้ ในทางตรงกันข้าม ผู้ถูกปราบปรามถือว่า การล้อมสังหารโหดเหี้ยมเมื่อ 6 ตุลาเป็นหลักฐานยืนยันว่า แนวทางปฏิบัติของพรรคคอมมิวนิสต์ถูกต้อง จึงเข้าสมทบขบวนการปฏิวัติเป็นจำนวนมาก ในเวลาเดียวกัน มีผู้เห็นใจฝ่ายถูกปราบปรามจำนวนมาก เพราะมีได้ถือว่านักศึกษาหรือฝ่ายซ้ายเป็นศัตรูของชาติ สภาวการณ์ทางการเมืองเช่นนี้เองที่นำไปสู่การนิรโทษกรรมในปี 2521 ให้แก่กรณี 6 ตุลา และการพลิกกลับนโยบายต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ดังปรากฏ เป็นนโยบาย 66/2523 ประกอบกับความขัดแย้งภายในพรรคคอมมิวนิสต์และ “วิกฤตศรัทธา” ผู้ถูกปราบปรามเมื่อ 6 ตุลา จึงทยอยออกจากป่ากลับคืนเมืองในปี 2523 - 2524 6 ตุลาที่นำยินดีและ 6 ตุลาที่น่าโกรธแค้นหลังเหตุการณ์ใหม่ๆจึงเปลี่ยนไป

ระยะที่สอง ประมาณ 2521 - 2524 จนถึง 2539

การนิรโทษกรรมปี 2521 และการกลับคืนเมืองช่วงปี 2523-2524 ของบรรดาผู้ถูกปราบปรามจาก 6 ตุลา มาพร้อมกับวาทกรรม “หันหน้าเข้าหากัน” เพื่อ “ร่วมพัฒนาชาติไทย” เจื่อนใจสำคัญอย่างหนึ่งของกระแสความคิดนี้คือ การเดินไปข้างหน้าโดยอย่ารื้อฟื้นอดีตที่จะตอกย้ำความเจ็บปวดหรืออาจก่อให้เกิดความขัดแย้งแตกแยกอีก ในระยะนี้ เสียงที่ถือว่า 6 ตุลาเป็นความสำเร็จอันน่ายินดีนั้นไม่ปรากฏอีกต่อไป 6 ตุลากลับกลายเป็นรอยด่างทางการเมืองของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายปราบปราม จนพวกเขาต้องบอกปิดคดีตัวเองห่างเป็นพัลวัน แต่ฝ่ายถูกปราบปรามที่บอบช้ำจากวิกฤตศรัทธาในขบวนการปฏิวัติ ก็ปรารถนาจะเดินหน้าออกจากอดีตที่เจ็บปวดแต่ไร้อนาคตเช่นกัน 6 ตุลากลายเป็นความสูญเสียที่ไม่นำไปสู่อะไรที่ดีขึ้นสักนิด แต่ยังคงเป็นความเจ็บปวดในชีวิตของคนหลายพื้นที่ต้องเริ่มสร้างกันใหม่หลังป่าแตก แม้จะมีการรำลึก 6 ตุลา ก็เป็นไปในแวดวงแฉๆเป็นครั้งคราว ความเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่พึงสังเกตก็คือ วาทกรรมที่เป็นตัวแทน(representation) ของความเจ็บปวดสูญเสียเมื่อ 6 ตุลา เคลื่อนจากนักศึกษาฝ่ายซ้ายที่ถูกปราบปราม ไปสู่อาจารย์ป่วย อังภากรณ์ ความทรงจำ 6 ตุลาในฝ่ายผู้ถูกกระทำจึงเคลื่อนและปรับตัวไปตามวาทกรรมที่เป็นตัวแทนของความทรงจำด้วย และย่อมส่งผลต่อความทรงจำในระยะถัดไป

นี่คือสถานะที่ 6 ตุลาอยู่ในความเงิบ ในสังคมที่อึดอัดลำบาใจ กระจุกกระจิกอ้วน ไม่ต้องการเผชิญหน้ากับอดีต

ระยะที่สาม 2539 - ?? (2549?)

ปีที่ 20 หลังเหตุการณ์ นับเป็นการรำลึกครั้งสำคัญที่มีผลต่อสถานะของความทรงจำ 6 ตุลา เพราะเป็นการทะลุทะลวงความเงิบที่น่าอึดอัดของระยะที่สอง สร้างพื้นที่แก่ความทรงจำ 6 ตุลาของฝ่ายถูกปราบปรามให้เป็นที่รับรู้หรือถึงขนาดเป็นที่ยอมรับแก่สาธารณชน เสียงของฝ่าย

ปราบปรามกลับถูกกลบจนเจียบสนิท แต่การทะลุทะลวงหรือเปิดพื้นที่ดังกล่าว ยังคงอยู่ภายใต้
ข้อจำกัดมากมาย หากกล่าวอย่างสรุปรวบยอดแต่พอเข้าใจคือ ความทรงจำต่อ 6 ตุลาผ่านวาทกรรมที่
เป็นตัวแทนอย่างกรณีอาจารย์ป่วยสามารถกระทำได้และกลายเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั่วไป
แต่ความพยายามใดๆที่จะอธิบายมากไปกว่านั้น หรือเล่าเรื่องทั้งหมดอย่างตรงไปตรงมาที่สุด ยังคง
กระทำไม่ได้ ยังต้องมีการ “เซ็นเซอร์ตัวเอง” อย่างระมัดระวังเสมอ ความหมายของ 6 ตุลาที่ความ
ทรงจำดังกล่าวสร้างขึ้น จึงถูกจำกัดไปด้วยเช่นกัน การรำลึก 6 ตุลานับจากปี 2539 เป็นต้นมา ยังคง
อยู่ภายใต้กรอบเช่นนี้และพื้นที่จำกัดเช่นนี้

นี่คือสถานะที่พ้นจากความเจียบงัน กลายมาเป็นที่ยอมรับกันว่า “ลืมไม่ได้” แต่กลับยังไม่
พ้นความกระอักกระอ่วน อิหลักอิเหลื่อ พยายามหลบเลี่ยง กลบเกลื่อน ไม่กล้าเผชิญหน้ากับอดีต
ยังคงมีขีดจำกัดมากมายในการแสวงหาความจริงและในการสร้างความหมายให้แก่อดีต นั่นคือ 6
ตุลา ยังคงเป็นอดีตที่ “จำไม่ลง” หรือจำได้ไม่ถนัดอยู่ดี

ทำไมความทรงจำ 6 ตุลาจึงคลุมเครืออิหลักอิเหลื่อสำหรับสังคมไทย?

ผู้เขียนเคยอธิบายไว้แล้วในที่อื่น ในที่นี้จึงขอสรุปย่อๆดังนี้

ประการแรก เพราะมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ 6 ตุลาที่พูดไม่ได้อีกมาก อาทิเช่น ใครเกี่ยวข้องบ้าง
เกี่ยวข้องอย่างไร ผู้ใหญ่ที่สังคมไทยให้ความเคารพอย่างสูงหลายคนอาจมีส่วนเกี่ยวข้อง มิได้มี
สถานะอย่างที่คิด บางคนกล่าวอวดอ้างคุณูปการของตนในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 และพฤษภา 2535
แต่กลับไม่เอ่ยถึงบทบาทของตนในเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 แม้แต่คำเดียว ด้วยเหตุนี้ จึงมีความหวั่น
เกรงกันว่า การเผชิญหน้ากับอดีตอย่าง 6 ตุลา อย่างตรงไปตรงมาอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต
แก่ทั้งสังคมอย่างมหาศาล

ประการที่สอง เพราะทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโศกนาฏกรรมคราวนั้นพ่ายแพ้หมด พกความ
เจ็บปวดสูญเสียไปในแง่มุมต่างๆกัน จำนวนไม่น้อยรู้สึกผิด ละอายใจที่มีส่วนกระทำในสิ่งที่ไม่ควร
กระทำอันนำไปสู่ความสูญเสียครั้งใหญ่ หรือมิได้กระทำในสิ่งที่น่าจะทำเพื่อหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรม
คราวนั้น

ประการที่สาม เพราะ 6 ตุลา เผยให้เห็นความอับลักษณะของสังคมไทยในหลายด้านอย่าง
ถึงราก ที่สำคัญคือ ความอับลักษณะของสถาบันและค่านิยมที่สังคมไทยเชื่อฝังหัวกันมาตลอดว่าเป็น
คุณสมบัติที่พิเศษของสังคมไทย แต่ทว่าสังคมไทยไม่นิยมการเผชิญหน้ากับความจริงที่อับลักษณะ
ของตนเอง เพราะมักถือกันว่าความอับลักษณะคือภาวะผิดปกติ เบี่ยงเบนชั่วคราวคราว เชื่อว่าหาก
ปล่อยผ่านไป ความอับลักษณะดังกล่าวก็จะหายไปเองและกลับคืนสู่ภาวะปกติที่ดีงาม สังคมไทยจึง
นิยมที่จะทิ้งปัญหาความอับลักษณะไว้เบื้องหลังโดยไม่ต้องเผชิญหน้า 6 ตุลาจึงถูกบ้ายเบี่ยง กลบ
เกลื่อน ถูกมองข้ามไป ด้วยหวังว่าสังคมจะดำเนินต่อไป “ตามปกติ” ได้อย่างดี

เหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 จึงยังคงเป็นความทรงจำที่น่ากระอักกระอ่วนเพราะมีคำถามอีก
มากมายที่ไม่อยากตอบ ไม่กล้าตอบ เพราะเกรงว่าคำตอบอาจนำไปสู่ความปวดเคียนเวียนเกล้ามาก
ขึ้นไปอีก

6 ตุลา จึงอยู่ในสถานะที่ “ลืมไม่ได้ จำไม่ลง” หมายความว่า สังคมไทยรู้อยู่เต็มอกว่าเกิด
อะไรขึ้น แต่กลับไม่กล้าหาความกระจ่าง ไม่ยอมให้มีการสร้างความรู้ที่ตรงไปตรงมาหรือสร้าง
ความหมายโดยไม่มีขีดจำกัด

แต่สถานะที่ถูกจำกัดไม่ยอมรับเช่นนี้ อาจมิใช่ความตกต่ำอ่อนเปลี้ยเสมอไป ในสังคมที่

นิยมการหลอกตัวเอง ไม่ยอมเผชิญหน้ากับด้านอัปยศของตัวเอง ความทรงจำดังกล่าวอาจกลับ มีพลังอย่างมากในฐานะเป็น “หนามยอกอก” ที่สังคมนั้นไม่สามารถกำจัดให้พ้นทางไปได้ง่ายๆ

พลังของความทรงจำ 6 ตุลา อยู่ตรงความคลุมเครือที่เป็น “หนามยอกอก” ต่อสังคมไทย

[หนามยอกอก - ส่วนวน - คนหรือเหตุการณ์ที่ทำให้รู้สึกเหมือนมีอะไรมาทิ่มแทงอยู่ในอก ตลอดเวลา - พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525.

หนามยอกอก - โวหาร - เรื่องที่ทิ่มแทงความรู้สึก ปัญหาที่ยังค้างคาใจอยู่ และมีผลกระทบ ต่อเรื่องอื่นๆเสมอ - พจนานุกรมฉบับมติชน, 2547.]

ปี 2549 อาจมีผลสำคัญต่อความทรงจำ 6 ตุลา เพราะมีปัจจัยที่สื่อเค้าว่า ความทรงจำ 6 ตุลา อาจไม่มีทางขยายพื้นที่ไปได้มากกว่านี้ ความหมายที่เป็นไปได้อาจจะไม่มีโอกาสโผล่ตัวขึ้นใน สังคมไปมากกว่านี้ และในทางกลับกัน อาจจะถูกจำกัดความหมายหรือถูกลืมเลือนยิ่งกว่า 10 ปีที่ ผ่านมา

ปัจจัย 2 ประการได้แก่

ปัจจัยแรก คือ การตอกย้ำอุดมการณ์หลักของสังคมไทยอย่างเข้มข้นยิ่งกว่าครั้งใดๆในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา (นับจากหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519)

ปัจจัยที่สอง เกี่ยวข้องกับวิกฤติทางการเมืองในปี 2549 นี้ กล่าวคือ พลังของ “ภาค ประชาชน” ซึ่งเคยมีบทบาทช่วยผลักดันให้เกิดการเปิดพื้นที่แก่ความทรงจำ 6 ตุลา แต่ท่ามกลาง ความวิกฤติคราวนี้กลับมีส่วนเสริมสร้างความเข้มข้นแก่อุดมการณ์หลักของสังคมไทย ถึงขนาด อาศัยอิงแอบอุดมการณ์นี้เป็นจุดยืนทางการเมืองของตนเพื่อต่อสู้กับรัฐบาล (ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็น ภัยต่ออุดมการณ์ดังกล่าว) จุดยืนเช่นนี้ถูกคิดอย่างไร จำเป็นหรือไม่ในวิกฤติคราวนี้เป็นเรื่องที่ไม่ขอ อภิปรายในที่นี้ แต่ที่สำคัญคือ ย่อมมีผลช่วยเสริมสร้างปัจจัยแรกอย่างแน่นอน ผลอีกประการหนึ่งก็ คือ ในเมื่อพลังของภาคประชาชนกลายเป็นผู้ค้ำจุนเชิดชูอุดมการณ์หลักนั้นเสียเอง จึงยากที่จะ กระทบการใดๆในอนาคตที่จะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์หรือตั้งคำถามต่ออุดมการณ์หลักนั้นอีกเพราะ ย่อมเป็นการบ่อนทำลายพลังของตนเอง เช่นนี้แล้วจึงยากที่ความทรงจำ 6 ตุลาจะมีความหมายที่ แหลคมขึ้นหรือขยายพื้นที่ทางสังคมอย่างหนามยอกอก แต่กลับเป็นไปได้ที่จะยังถูกจำกัดให้ลด ความแหลคมลง ลดความเป็นหนามยอกอกของสังคมลงไป ยอมสยบอยู่ภายใต้ขีดจำกัดที่เป็นอยู่ หรือยิ่งกว่าเท่า

หากเป็นเช่นนั้นจริง เราคงไม่เห็นอะไรคืบหน้าไปกว่า 10 ปีที่ผ่านมา แต่เราอาจเห็นความ ทรงจำนี้ถูกกำราบจนหมดพลัง กลายเป็นอดีตที่มีความหมายจำกัดที่พอรับกันได้ หรือลืมเลือนไป ตามกาลเวลา

แต่หากเราต้องการต่อสู้มิให้ 6 ตุลากลายเป็นอดีตที่ไร้พลัง ไร้ความหมายที่จะทำลายต่อ สังคม หรือถูกลืมเลือนไปตามกาลเวลา สิ่งที่เราควรกระทำในปัจจุบันคืออะไร?

ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเป็นการตอกย้ำ ส่งเสริมความเป็น “หนามยอกอก” ต่อสังคมไทยให้ หนักหน่วงยิ่งขึ้น เอา 6 ตุลาไปตั้งคำถามกับสังคมไทยมากขึ้น ผนวกงานท้าทายค่านิยมหลอกตัวเอง และเพิกเฉยต่อด้านอัปยศของสังคมให้มากขึ้น เปิดคำถามต่ออุดมการณ์หลักของสังคมไทย เท่าที่จะทำได้

ถ้าฟังงานรำลึกที่กระทำกันทุกปี ซึ่งถูกค่อนแคะว่าเป็นงานรวมญาติมิตรหน้าเก่าๆแบบ “เซ็งเม้ง” ผู้เขียนไม่เห็นว่าเสียหายตรงไหน ทั้งมีข้อคืออยู่พอควรด้วยซ้ำไป แต่ทว่าไม่มีผลหรือ พลังเพียงพอเลยแก่การเสริมสร้างพลัง “หนามยอกอก” ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นต่ออนาคต

กิจกรรมอะไร ทำอย่างไรจึงจะสืบทอดความทรงจำ 6 ตุลาที่เป็นนามขอกอกของสังคมไทย
ต่อไป?